

at kristendommen ikke virkelig ville være sig selv uden den antropologiske dimension, bliver hans diskurs alligevel til 'en slags' teologi. I og med at Girards metafysik-kritik præsenterer sig som en afsakraliserings-proces, hvor ligheden mellem den tugtende gud og den menneskelige vold gøres eksplicit, og i og med at afsakraliseringen hævdes at være fuldstændig ekspliciteret i evangelierne - som de eneste tekster af denne art - bliver Girards hypotese ekstremt kristo-centrisk. Kristus hævdes som den magtesløse "ofrenes Gud" at være stærkere end den menneskelige vold - og der er her ikke tale om noget "...metafysisk postulat, men en påviselig realitet..." (p. 173). Den vesterlandske sekularisering og afmytologisering, der i Girards perspektiv kan siges at være et udslag af den evangeliske afsløring af synde-bukke-mekanismen, betyder nemlig, at vi ikke længere tror på sammenfaldet af guddommelig og menneskelig vold og på offerets skyld.

Det er som nævnt første gang, et større værk af Girard udkommer på dansk og oversættelserne har til fulde forstået at indfange Girards "lette pen" i et flydende, let forståeligt dansk! Denne oversættelse er allerede blevet modtaget med stormende, begejstrede anmeldelser i landets aviser - og dette forhold set i sammenhæng med, hvor forkættet Girard også er, kunne man jo næsten gå hen at tro, at manden har ret: der er ikke langt fra idol til synde-buk!

Inger Lundager

Filosofiens fortrængning af romantikken

Karl Heinz Bohrer: *Der romantische Brief. Die Entstehung Ästhetischer Subjektivität*. Suhrkamp Verlag 1989 (Carl Hanser Verlag 1987).

Karl Heinz Bohrer: *Die Kritik der Romantik. Der Verdacht der Philosophie gegen die literarische Moderne*. Suhrkamp Verlag 1989.

*

Ordet romantik er lige så diskutabelt som ordene moderne, modernisme og modernitet.

Det er ikke ualmindeligt at tilskrive romantikken en smertelig længsel. Længslen driver romantikeren mod transcendentale mål, hvis forbillende ligger i en tabt og idealiseret fortid præget af harmoni, ægthed og storslåethed. Længslens medium er det autentiske kunstværk - det der giver et "sandt" udtryk for kunstnerens indre liv - eller et tilsvarende autentisk levet (kærligheds)liv.

Ses romantikken fra denne vinkel, bliver modernismen på den anden side til en reaktion på den, idet dissonans, fragmentering, depersonalisering og transcendentens tomhed hører til de centrale modernistiske kategorier. Hvor romantikeren længtes med en forhåbning i behold om engang at finde hvile i den herlige integration med Altet, må modernisten bittert se sine forfædres fortrøstning fordufte, alt mens han fortsat mærker længslen gnave i sjælen. Forestillinger som denne om romantikken og modernismen opstår sjældent ud af det rene ingenting; der er belæg for de nævnte bestemmelser af romantikken og

---

ANMELDELSER

---

modernismen. På den anden side er hverken romantik eller modernisme så entydige størrelser endda. Der er verdener til forskel på Friedrich Schlegels litteraturteori og Biedermeier eller Paul Klees undervisning på Bauhaus og 60'ernes mainstream-funktionalisme.

I *Der romantische Brief* foretager Karl Heinz Bohrer en nærlæsning af et brevkorpus fra 1790-1810 skrevet af Heinrich von Kleist, Clemens Brentano og Caroline von Günderode. Bohrer iagttager her den moderne æstetiske bevidstheds fødsel, mens han i *Die Kritik der Romantik*, hvor han gennemgår Heine, Hegel, det 19. samt det tidlige 20. århundredes romantikreception, skitserer de tyske litteraturkritikers og filosofers fortrængning af romantikken.

Bohrer viser at den temmeligt udbredte forestilling om, at det 19. århundrede primært var præget af romantik og positivisme, er en intellektuel kliché. I akademisk regi var perioden præget af teleologisk-idealisk og historisk-positivistisk romantikkritik. Derudover var der nogle borgere, som dyrkede Biedermeier, men den egentlige litterære romantik fandt ingen anerkendelse, hverken blandt litterater, filosoffer eller i det jævne borgerskab.

Endvidere mener Bohrer, at romantikken fortsat er underlagt en fortrængning i de akademisk-litterære kredse, selvom den såkaldt tidlige romantik (Fr. Schlegel, Novalis, evt. Hölderlin) er blevet tematiseret i de seneste 10-15 år af både kritiske teoretikere (Manfred Frank) og dekonstruktivister (Paul de Man). Og samtidig afviser Bohrer den poststrukturalistiske forestilling om, at det først er på postmoderne vilkår, at diskursen æsteti-

seres, eller man måtte omvendt sige, at det postmoderne startede med romantikken.

Hegel lagde grunden til romantikkens miserable receptions historie i og med sine angreb på Fr. Schlegel. Ikke mindst gik Hegel helt galt af det romantiske ironibegreb: det er i sin romantiske definition en strengt formalæstetisk kategori, men Hegel behandler ironien, som om den var en etisk kategori. Hegel betragter den romantiske ironi som udtryk for realitetstab - som "das leere Böse".

Hegels aversion mod romantikken blev dominerende i det følgende århundrede og ifølge Bohrer præger den endnu den dag i dag den "nye videnskabsmandstypes" forhold til kunst og æstetik. Bohrer tænker her på den systemteoretiske samt social- og funktionshistoriske omgang med moderne litteratur, f.eks. Peter Bürger, Jürgen Habermas, Albrecht Wellmer, Manfred Frank, men man kan sagtens trække analogier til andre filosofiske traditioner som enten bandlyser eller søger at forvalte æstetikken. Hvad med semiotikken, socialanalytikken, psykoanalysen, ny-rationismen.....? Det springende punkt er naturligvis spørgsmålet, om det overhovedet har mening at ville behandle den æstetiske subjektivitet inden for rammerne af den videnskabelige diskurs eller om den ikke snarere kalder på f.eks. essayistikken.

Bohrer viser, at kunstværkets refleksivitet og det fantastiske er de to centrale figurer i den romantiske bevidsthed, og det er netop dem, der bliver tabuiseret i det 19. århundredes kritiske atmosfære. I og med den videnskabelige desavouering af de romantiske erfarings gyldighed blev den romantiske erfaringsfænomenologi og de dertil knyttede ideer om kunstværkets re-

---

ANMELDELSER

---

fleksivitet og det fantastiske grænset ud af den tyske diskurs.

Det er imidlertid med den romantiske bevidsthed, at det litterære moderne bliver anlagt, og det er således ikke blot romantikken, men også modernismen eller den æstetiske subjektivitet i det hele taget, som bliver ramt af filosofiens fortrængningsmekanisme. Det 19. århundredes romantikkritik forhindrede dermed den erkendelse af det moderne som kontingens- og diskontinuitetsbevidsthed, som romantikerne ellers allerede gjorde.

I de romantiske breve konstaterer Bohrer således en modsætning imellem subjektets ny autonomi og en subjektivitet, der kun kan bestemmes i imaginativt-æstetiske kategorier og er den egentlige oprindelse til den moderne subjektlitteratur. Romantikerne erfarer med andre ord, at der er grænser for cogitos herredømme; at bevidstheden ikke bestyrer hele butikken.

Efter 1800 optræder der således en ny Jegg`ets patos hos nogle forfattere, som giver sig til kende som særlige tilstande. Det er forfatternes bevidsthed om disse tilstande - som Bohrer tidligere har beskæftiget sig med i bøgerne *Ästhetik des Schreckens* og *Plötzlichkeit* -, der gør dem til æstetiske afvigere (i forhold til det sociale moderne); som altså konstituerer det litterære moderne og dets egensindige egetliv på afstand af det sociale moderne.

Naturligvis findes der også en modhistorie til romantikkens generelle receptionshistorie. Den slår for alvor igennem med Walter Benjamins afhandling om romantikkens ironibegreb, idet han som den første filosof og litteraturkritiker begriber den tidlige romantiks ironibegreb som et spørgsmål om kunstværkets refleksivitet, mens den franske surrealisme supplerer

med en gentilegnende iscenesættelse af den senere romantiks fantastik. I det 19. århundrede kan Kierkegaard, Baudelaire, Nietzsche og den franske symbolisme udpeges som forløbere for denne anden romantikforståelse.

Romantikkens og æstetikens væbnere må imidlertid stadig kæmpe mod strømmen, som de ikke selv, men tværtimod "den nye videnskabsmandstype", er herre over. Det seneste ti-års opmærksomhed på romantikken har været mere præget af forsøg på at integrere det litterære moderne i det sociale moderne end af vilje til at tænke det litterære moderne på dets egne præmisser. Ifølge Bohrer er det således ikke uden grund, at netop den tidlige, stadig stærkt idealistiske romantik har fundet adgang til "akademiet", hvori- mod f.eks. en Brentanos fabulerende romantik forbliver lige tabuiseret, idet den vanskeligere lader sig oversætte til den akademisk-filosofiske diskurs. Det sociale moderne på een gang bejler til og træder på det litterære moderne.

Jeg finder Bohrers bøger begejstrende. Bohrer er de tyske litterater og filosofers enfant terrible; en rigtig polemiker; en herlig oplevelse. Al differentieringsevne og saglighed til trods, som Bohrer til forskel fra de fleste "bisser" faktisk udviser, slipper han naturligvis ikke for alligevel at gøre sig skyldig i en tendentiøs forenkling. Bohrer deler tilnærmelsesvist kunstværkets refleksivitet og det fantastiske imellem den tidlige og den lidt senere romantik. Med andre ord får Schlegel patent på refleksiviteten og Brentano på fantastikken, alt mens man klart fornemmer, at Bohrer foretrækker den sidste.

Således bliver das Böse und das Schreckliche ophøjet på den tidligt roman-

---

ANMELDELSER

---

tiske, formimmanente refleksivitets be-
kostning, idet denne er for bundet til de
idealistiske Værk- og Subjektkategorier.
På den anden side peger Bohrer selv gan-
ske rigtigt på, at Romantikken Som
Sådan er præget af en dobbelthed af
refleksivitet og fantastisk eller vilje til
Form og erfaring af faktisk Formløshed.
En romantikforståelse som Philippe
Lacoue-Labarthe og Jean-Luc Nancy under
inspiration af Walter Benjamins
afhandling *Der Begriff der Kunstkritik in
der Romantik* og på baggrund af
minutøse læsninger af bl.a. Fr. Schlegels
Athenæum- og Lyceumfragmenter har
lanceret med bravour i *L'absolu litteraire*
(Paris 1978).

Der er imidlertid al grund til at lukke
øjnene for et enkelt fejltrin eller to hos
Bohrer. Ikke blot er der majestætisk ele-
gance over dansen, særligt i brevbogen:
Bohrers provokative udfald og egensindige
læsninger har en mission, ikke bare i
Tyskland, men også blandt ikke mindre
æstetikforskrækkede danske intellektuelle.
Og der er nu ikke noget så herligt forfris-
kende som mennesker, der virkelig mener
hvad de siger, og har lidt lidenskab i be-
hold.

I øvrigt er de to bøger akademisk for-
svarlige!

Lacoue-Labarthe og Nancy har vist, at den
romantiske litteraturteori, der bliver lance-
ret i de såkaldte Athenæum-fragmenter fra
slutningen af 1790'erne, er et eksem-
plarisk medium for en destillation af
indbegrebet af den romantiske tankefigur.
Figuren er den ovennævnte
spændingsfyldte, uendeligt progressive og
produktive dobbelthed af vilje til Form og
erfaring af faktisk Formløshed. Lacoue-

Labarthe og Nancy mener endvidere, at det
moderne blev konstitueret med denne
romantiske figur, at den i forskellige
versioner har præget perioden siden
romantikken og at vi fortsat lever inden
for dens horisont.

Det forhold, at Lacoue-Labarthe og Nancy
rekurrerer til den tidlige romantik, mens
Bohrer foretrækker den lidt senere
romantik er således blot et mindre interes-
sant filologisk spørgsmål. Det absolut af-
gørende er ligheden imellem de tråde, de
hver især trækker imellem romantikken
og det litterære moderne. Romantikken
var ikke blot præget af harmoni, ægthed,
storslåethed og autenticitet, men også af
dissonans, fragmentering, depersonalise-
ring og transcendensens tomhed. Omvendt
burde det moderne retteligt benævnes det
romantisk moderne.

Dorthe Jørgensen